



Agrarische architectuur in Pajottenland & Zennevallei

DRAAIBOEK

Lokale erfgoedwaarden en de nood aan inventarisatie	5
---	---

Hoevetypes in vlaanderen	7
Gesloten	8
Semi-gesloten	9
Losse bestandddelen	10
Langgestrekt	11

Waardevolle hoevearchitectuur	12
Woonhuis	13
Schuur	14
Stallen	15
Wagenhuis	16
Bijgebouwen	17
Waardevolle erfinriching	18
Erf	19
Erfgebouwen	19

Inventarisatie omgeving	20
Waterput	21
Kapel	22
Bakoven Met Bakhuis	22
Welkomstboom	23
Bomendreef	23
Haag	23
Fruitboomgaard	24
Poelen	24
Knotbomen	25
Bomen	25
Bomenrijen en houtkanten	26

Waardering onroerend erfgoed	27
Historische waarde	28
Artistieke waarde	28
Industrieel archeologische waarde	28
Volkskundige waarde	28
Wetenschappelijke waarde	28
Sociaal-culturele waarde	28
De zeldzaamheid	29
De authenticiteit	29
De leesbaarheid	29
De representativiteit	29
De ensemblewaarde	29
De contextwaarde	29

Geografische inventarisatie	31
Afbakening van het onderzoeksgebied	32
Voorbereiding van het veldwerk	32
Het veldwerk	33
Verwerking van het veldwerk	33
Verwerken van verzamelde gegevens	33
Voorbeeldfiche hoeve en	34
Voorbeeldfiche omgeving	

Authentieke erfgoedelementen	37
------------------------------------	----

Nawoord	50
---------------	----

Bibliografie	51
--------------------	----



Lokale erfgoedwaarden en de nood aan inventarisatie

Lokaal erfgoed bepaalt het unieke karakter en de leefbaarheid van onze dagelijkse omgeving. Het in kaart brengen van het erfgoed in een dorp, stad of streek is een eerste stap in het naar waarde schatten en beheren ervan. Het biedt een kans voor de lokale overheden om het erfgoed dat zij belangrijk vinden, mee te nemen in hun ruimtelijke planning, in het cultuurbeleid, in het toeristisch beleid en op zoveel andere vlakken.

Tot voor enkele decennia werd de regionale diversiteit van het platteland in Vlaanderen in belangrijke mate bepaald door zijn landelijke architectuur, waarvan de traditionele hoevebouw de belangrijkste

component vormde. Een onstuitbare dynamiek van mechanisatie, schaalvergroting, stads- en dorpsuitbreidingen en wegeaanleg hebben sindsdien echter zeer veel historische boerderijen onder zware druk geplaatst. In die mate zelfs dat vele hoeves omwille van het algemeen belang werden gesloopt of uit economische overwegingen hun agrarische functie verloren en in verval raakten. Andere bleven behouden, maar werden bij hun herbestemming veelal dermate verbouwd – soms onder het mom van traditionele architectuur – van de typische landelijke bouwkunst nauwelijks nog iets overbleef. Met deze gedeeltelijke teloorgang van de historische boerderij ging dan ook een deel van de identiteit en herkenbaarheid van het traditionele landschap verloren. De fragmentarische toestand waarin het door de eeuwen heen gegroeid agrarisch erfgoed bijgevolg nog bewaard is, geeft bovendien niet langer een representatief beeld van de traditionele hoevebouw.

Om verdere verschraling van het agrarisch erfgoed tegen te gaan, engageren de gemeenten Affligem, Dilbeek, Roosdaal en Sint-Pieters-Leeuw zich in een

waarderingstraject van de agrarische architectuur op hun grondgebied. Dit traject schept een afwegingskader waarbinnen de erfgoedwaarden van de hoeves in beeld worden gebracht en een gefundeerde afweging kan gemaakt worden over welke bouwkundige ingrepen wel of niet wenselijk zijn.

Aan de grondslag van dit waarderingstraject ligt de inventarisatie van de hoevegebouwen. Deze inventarisatie heeft tot doel de nog bewaarde hoeves in beeld te brengen. Verder onderzoek naar deze hoevegebouwen helpt de karakteristieken van de Pajotse agrarische architectuur in beeld te brengen en hun erfgoedwaarden vast te leggen. Deze inzichten helpen beleidsmakers en de ambtenaren van ruimtelijke ordening om weloverwogen te bepalen welke nieuwe functies bij de hoevegebouwen passen, welke ingrepen mogelijk zijn en hoe de erfgoedwaarden daarbij kunnen gevaloriseerd worden. De meerwaarde die op die manier wordt gecreëerd, zal de hoeve niet alleen haar uniciteit laten behouden, maar bovendien tot een kwaliteitsvolle plek maken waar het aangenaam wonen en werken is.

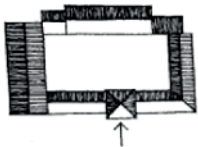
In dit proces is een belangrijke rol weggelegd voor plaatselijke organisaties, verenigingen en overheden om het lokale erfgoed in kaart te brengen en te valoriseren. Zij kennen de historische hoeves en hun bewoningsgeschiedenis of leveren de bronnen waar meer informatie in kan teruggevonden worden.

Dit draaiboek vormt een houvast bij de inventarisatie van de hoevegebouwen in de regio Pajottenland & Zennevallei. In een eerste luik worden de eigenschappen en de vorm van de hoevearchitectuur in Vlaanderen kort toegelicht. In een tweede luik wordt het doel en de methode van een inventarisatieproject toegelicht.

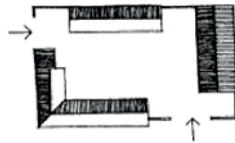
Hoebetypen in Vlaanderen



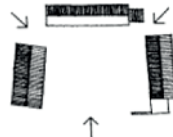
De eisen die doorheen de tijd aan het landbouwbedrijf werden gesteld, vormden in de eerste plaats het kader waarbinnen de boerderij zich ontwikkelde. Dit belette evenwel niet dat ook andere factoren, zoals de beschikbaarheid van bouwmaterialen, de nabijheid van stedelijke afzetgebieden, de rijkdom en status van de bewoners en culturele tradities voor sterk uiteenlopende regionale ontwikkelingen zorgden. Boerderijen vormen immers evenzeer een spiegel van culturele en sociaal-economische ontwikkelingen. Het resultaat is dat de historische hoeve in Vlaanderen zich naar vorm in drie types laat onderscheiden: de gesloten of semi-gesloten hoeves, de hoeves met losse bestanddelen en de langgestrekte hoeves.



gesloten



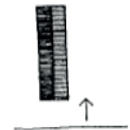
semi-gesloten



losstaande bestanddelen



*lang gestrekte
hoeve (n // straat)*



(n l- straat)

De gesloten hoeve

Een gesloten hoeve, ook wel eens een vierkants-hoeve genoemd, is een hoeve waarvan de diverse bestanddelen haaks op elkaar aansluiten, waardoor een vierkante of rechthoekige plattegrond ontstaat met centraal een afgesloten binnenplaats. Deze binnenplaats is alleen toegankelijk langs een inrijpoort. Aan de buitenkant vertonen de gebouwen een gesloten, ontoegankelijk uitzicht. De voorgevels zijn naar het erf gericht. Hoewel de oriëntatie verschilt, is de schikking van de gebouwen vrij uniform. Het poortgebouw (met eventueel duiventil boven de inrijpoort) heeft een torenachtig aspect en wordt geflankeerd door lage stallen. Het woonhuis bevindt

zich doorgaans haaks op de poortvleugel, links of rechts van het erf. De stallen en de schuur nemen de twee overige zijden in. Het karrenhuis, meestal een open constructie, leunt doorgaans tegen de achtergevel van de schuur aan. Soms is in de schuur een plaats voorzien voor de berging van de wagens. Op het erf bevindt zich de mestvaalt. De moestuin ligt gewoonlijk achter het woonhuis en een boomgaard vormt eveneens een gebruikelijk element in de onmiddellijke omgeving van de hoeve.

Samen met de langgestrekte hoeve komt de gesloten hoeve het meest voor in de te onderzoeken zone. Beeldbepalend voor onze leemstreek in Vlaams-Brabant zijn de Brabantse gesloten hoeves, die zowel kleine als middelgrote en grote exploitaties betreffen. Bijzonder landschapskennkend tot voor enkele decennia waren de vierkantshoeves met gewitte gevels op gepikte plint (met pek bestreken), die soms met uitzondering van de boerenwoning onder aaneengesloten pannen zadeldaken steken. Door vershraling komen ze nu minder voor.



Brabantse gesloten hoeve in de Domentveldstraat 50, Affligem.

*Semi-gesloten hoeve De Cam met langsschuur
met korfboogvormige poort,
Lange Kamstraat 12, Roosdaal.*

De semi-gesloten hoeve

De semi-gesloten hoeve wijkt af van de gesloten hoeve in die zin dat niet alle bestanddelen op elkaar aansluiten waardoor de centrale binnenplaats doorgaans langs meer dan één toegang toegankelijk is.

In oorsprong kwam dit hoevetype veel meer voor, maar in de loop van de 19^{de} eeuw werden veel semi-gesloten hoeves dichtgebouwd. Meestal vulden stallen die hiaten in. Vanaf de tweede helft van de 19^{de} eeuw nam het belang van de veeteelt immers toe, wat een uitbreiding van deze hoevegebouwen noodzakelijk maakte.

Vandaag komen semi-gesloten hoeves nog veelvuldig voor. In de provincie Vlaams-Brabant in het westelijke deel van de provincie, waarvan de regio Pajottenland & Zennevallei een deel uitmaakt.



De belangrijkste bedrijfsgebouwen omvatten de schuur, de stallen, het wagenhuis en het bakhuisje. Middenin of in een hoek van het erf bevindt zich de – thans veelal opgevolde – mestvaalt. Als schuurtype komt zowel de langs- als de dwarsschuur voor, met een veelal korfboogvormige poort of doorrit. De aan de veesoort aangepaste stallen zijn hetzij in een aparte vleugel, hetzij samen met de schuur in één gebouw ondergebracht. Het bakhuis, nagenoeg steeds van het tweeledige type met afzonderlijke zadeldakjes, is opgetrokken uit baksteen en al dan niet gewit.

De hoeve met losse bestanddelen

Een hoeve met losse bestanddelen is een hoeve waarvan de verschillende bestanddelen van doorgaans één bouwlaag, in het bijzonder het boerenhuis, de stal(len) en de schuur, los van elkaar geschikt staan rond het erf. Deze schikking kan in een min of meer vierkante vorm zijn, maar ook in een U-vorm of in een L-vorm.

Het boerenhuis situeert zich doorgaans in het noorden van het erf. Daarop loodrecht ingeplant staan links en rechts de stal- en schuurvleugel. De meest open zijde is bijna steeds naar de toegangsweg gericht en ervan afgesloten door een hek. Het alleenstaande bakhuis bevindt zich ofwel op het erf ofwel achter de boerenwoning. Deze open bebouwing bood alvast voordelen bij uitbreiding of aanpassing, brandbestrijding en toegankelijkheid van de gebouwen. Soms loopt rond de hoeve een ringgracht, die veelal enkelvoudig, maar ook wel eens meervoudig is. In veel gevallen is de historische walgracht echter gedempt, maar wel nog afleesbaar in het landschap.



*Voormalige hoeve met losse bestanddelen
in de Bellestraat 57 te Affligem.*

Hoewel dit hoevetype in Vlaanderen het meest voorkomt, blijkt dit voor de gemeenten Affligem, Dilbeek, Roosdaal en Sint-Pieters-Leeuw niet het geval, het is er het minst voorkomende type.



Langgevelhoeve in de Appelboomstraat 139
te Sint-Pieters-Leeuw.

De langgestrekte hoeve

Een langgestrekte hoeve, ook soms aangeduid als langgevelhoeve, is een hoeve met een langgerekt grondplan, waarbij het huis, de schuur en de stalling in één richting aan elkaar zijn gebouwd. Van het woonhuis is de erfgevel meestal naar het zuiden georiënteerd. De schuur ligt doorgaans aan de westzijde als buffer tegen slagregens en gure westenwinden.

Hoewel de schikking van de hoeveonderdelen nogal kan verschillen, ligt het woonhuis altijd naast de stal.

De varkensstal situeert zich sinds de opkomst van de varkensteelt in de 19^{de} eeuw onder een lessenaarsdak (dak voorzien van slechts 1 hellend dakvlak) tegen één der zijgevels. De waterput en het bakhuis bevinden zich vlakbij de hoeve. In de regio Pajottenland & Zennevallei laat het agrarisch verleden zich, naast enkele meer prestigieuze meerledige boerderijen, hoofdzakelijk aflezen uit bescheiden langgestrekte hoeves.

In de loop van de 19^{de} eeuw ontwikkelde zich een variant op het langgestrekte hoevetype, namelijk de L-vormige hoeve. De woning ligt doorgaans loodrecht op de straat. Haaks daarop sluit de dwarsschuur aan, met in de hoek de stal, gedeeltelijk in de woningvleugel, gedeeltelijk in de schuurvleugel. De mestvaalt bevindt zich vóór de schuur.

De langgestrekte schuur is het meest vertegenwoordigd in de regio Pajottenland & Zennevallei. Ook de L-vormige variant wordt veelvuldig aangetroffen.

Waardevolle hoevearchitectuur



Kenmerkend voor een traditioneel landbouwbedrijf zijn de vier basisfuncties, namelijk het stallen van vee, het opslaan van oogst, veevoer en werktuigen, het verwerken van producten en tot slot het wonen van de boer en zijn gezin. Het samenkomen van deze vier functies maakt dat een boerderij, die op de eerste plaats een economisch bedrijf is, meer is dan een compositie van gebouwen. Deze hoeve-functies vertalen zich in alle historische hoeves dan ook in vier onderdelen, met name woon-, stal-, opslag- en werkruimte.

Het woonhuis

Met het woonhuis, dat niet noodzakelijk een afzonderlijk gebouw is, wordt het gedeelte van de boerderijgebouwen aangeduid waarin het landbouwersgezin woont. De belangrijkste elementen die historisch het ruimtelijke programma van een boerenhuis uit kunnen maken en mogelijk nu nog aanwezig zijn, zijn de woonkamer, de haard, de alkoof (kleine zijkamer zonder ramen bestaande ofwel uit een klein kamertje of een muurkast), de voorraadkamer, de bijkeuken, de opkamer (met kelderval), de pronkkamer, de weefkamer, de zolder (huiszolder,

achterzolder, opperzolder) en de gang die de verschillende vertrekken met elkaar verbindt.

Het statiger historisch boerenhuis beschikte over een pronkkamer of beste kamer, waar de (notabele) bezoekers werden ontvangen. Deze representatieve ruimte aan de voorzijde van de woning ontleende zijn rijkelijk karakter vooral aan spijkervaste onderdelen, zoals in houtimitatie beschilderde paneeldeuren en lambriseringen, stucplafonds en gedecoreerde schoorsteenmantels. Door een gewijzigde wooncultuur, waarbij door een veel betere verwarming en isolatie voortaan in de gehele woning wordt geleefd, zijn deze stijlkamers inmiddels in zeer veel gevallen verdwenen.

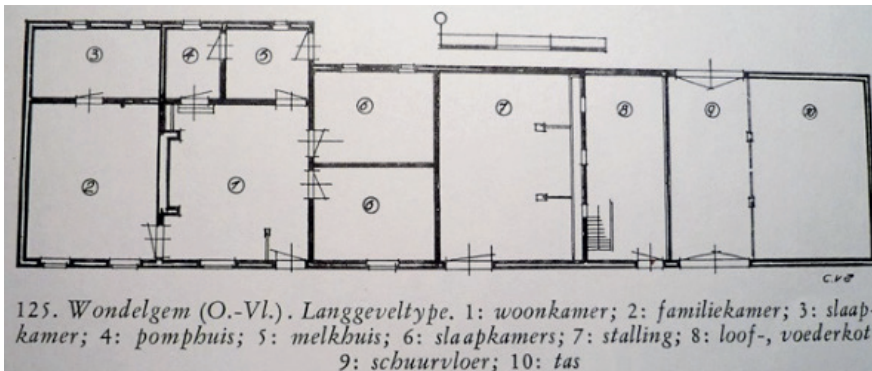
De meest intens gebruikte ruimte in een boerenwoning is tot op vandaag de keuken. Nog steeds wordt er in deze woonkeuken gekookt, gegeten, gewerkt, gespeeld en gerust. Het belangrijkste onderdeel van de historische boerenkeuken is de grote schouw met de vuurplaats en het open haardvuur, die met de introductie van de kachel in de 19de eeuw geleidelijk aan betekenis inboette.

Ook de bakoven die in de haardpartij was opgenomen, werd omwille van het brandgevaar buiten gebruik gesteld en vervangen door een vrijstaand bakhuis op het erf.

Schuur

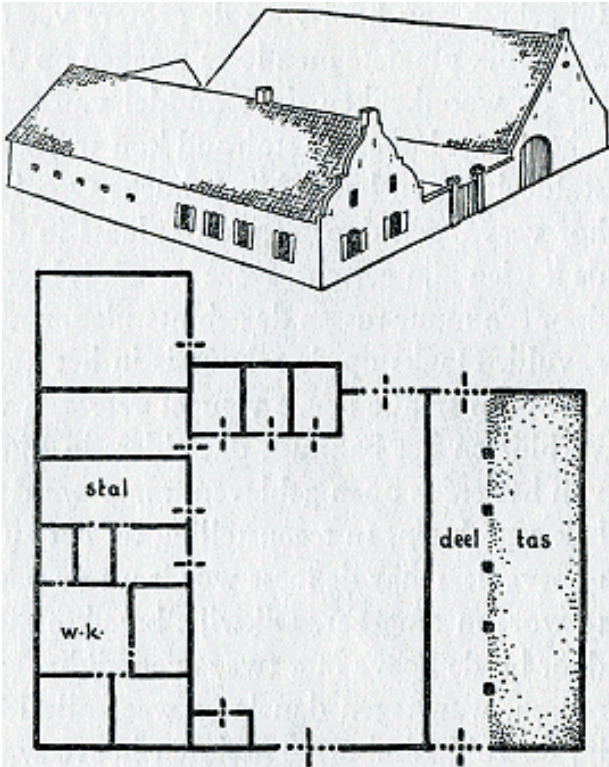
Voor de traditionele boerderij is de schuur door zijn volume en soms afwijkende dakvorm het meest beeldbepalend. In dit gebouw werd de oogst gestapeld en werd er gedorst. Kenmerkend voor deze berg- en werkruimte zijn dan ook de tasruimte en de dorsvloer. In de tasruimte, de bergruimte naast

de dorsvloer, werd de oogst opgestapeld. Veruit het meest voorkomende schuurtype in Vlaanderen is de dwarsschuur. Karakteristiek voor deze schuur is de dorsvloer die evenwijdig loopt met de dwarsgevel en zich op de doorrit bevindt tussen de voor- en achterpoort van de schuur. Grote dwarsschuren hebben dikwijls twee doorritten en dus twee dorsvloeren, met bijhorende tasruimten. Andere schuurtypes zijn de langsschuur en de polderschuur. Kenmerkend voor de langsschuur is dat de dorsvloer in de lengterichting loopt.



Plattegrond van een langgevelhoeve.

Opstand en bijhorende plattegrond van een boerderij met langsschuur. De schuur kent een opdeling tussen een dors- en tasvloer.



Stallen

De ruimte voor het stallen van dieren bestond op een historische hoeve doorgaans uit diverse gebouwen. Vóór de intrede van mechanische drijf- en trekkracht, bijvoorbeeld tractoren, werd hoofdzakelijk dierlijke kracht ingezet. Behalve op (zeer) kleine landbouwbedrijven werd dit in het bijzonder door paarden geleverd. Voor het verblijf van deze trek- en looppaarden telde de hoeve één of twee paardenstallen, afhankelijk van haar schaal.

Kenmerkend voor een nog gaaf bewaarde paardenstal zijn onder meer de staldeur (met een bovenste en een onderste halve deur), de schotten (of afscheidingen), de mestgoot, het ligbed, de mestgang, de paardenkrib, de ruif, de muurringen, het kribvenster, het stalvenster, de verluchtingsopening, het dilt of de tasruimte (of de opslagplaats voor hooi boven de stal), het diltvenster, het bergkamertje voor het paardentuig, de slaapplek van de paardenknecht en de werpstal voor de merrie.

Kenmerkend voor een traditionele boerderij waren de varkens die doorgaans buiten liepen, maar 's win-

ters eveneens op stal werden gezet. Elementen die de vaak kleinere varkensstal herkenbaar maakten, zijn onder meer de varkensstaldeur, de varkenshokken, de varkensuitlaat, de varkensbak, de voederopening en het hok voor het moedervarken. Al dan niet onder hetzelfde zadeldak bevonden zich de bereststal, de biggenstal en de mestvarkensstal.

Minder beeldbepalende hoofdgebouwen op een traditionele hoeve zijn de voederstal, de rosmolen, het wagenhuis, het sjeeshuis en de bergplaats voor de tractor.



Interieur van de paardenstallen bij het kasteel van Caloen in Loppem.

Wagenhuis

Het wagenhuis, waar destijds de karren en/of wagens werden geborgen, vormt ofwel een losstaand gebouwtje ofwel een aan het huis, de schuur of de stallen aangebouwde ruimte, al dan niet onder een afdak. Ook voor de berging van de sjees waarmee de landbouwersfamilie naar de kerk en op familiebezoek ging, beschikte in een traditionele boerderij over een specifieke ruimte: het sjeeshuis. Zowel het wagenhuis als het sjeeshuis werden opgetrokken in vakwerk, hout of baksteen al naargelang de streekgebonden bouwtechnieken en bouwmaterialen.

Voor na de Tweede Wereldoorlog werd het gebouwenbestand van de traditionele boerderij ook uitgebreid met een specifieke bergplaats voor de tractor. Door zijn recentere bouwdatum werd de bouwwijze in mindere mate bepaald door de streekgebonden bouwtechnieken en bouwmaterialen. Naast baksteen en/of hout werden voor dit bouwsel dan ook bouwmaterialen zoals betonnen panelen of ijzeren golfplaten gebruikt.



Het houten wagenhuis van de hoeve Royenberg in Merksem.

De bijgebouwen

Naast de hoofdgebouwen komen op een traditionele boerderij ook allerlei bijgebouwen voor die ofwel tegenaan de hoofdgebouwen ofwel vrijstaand zijn opgericht. De bijgebouwen die tegen een ander hoevegebouw zijn aangebouwd, steken in veel gevallen onder een schuin afhellend dak. Doorgaans zijn ze aan tenminste één zijde open, tenzij ze gebruikt worden om dieren te stallen. In oorsprong zijn deze hoevegebouwtjes meestal opgetrokken in dezelfde bouwmaterialen als de hoofdgebouwen,

namelijk in vakwerk of baksteen of een combinatie van hout en baksteen en afgedekt met pannen. Voor recentere bijgebouwen worden ook wel eens betonnen panelen of ijzeren golfplaten gebruikt.

Meer specifieke hoevegebouwtjes of -constructies zijn het bakhuis en de overdekte hooiberg. Een bakhuis komt onder verschillende varianten voor. Meest voorkomend is het tweeledige bakhuis, waarbij het bakhuis en de bakoven achter elkaar liggen.

Waardevolle erfinriching

De inrichting van een boerenerf gebeurde niet erg formeel of met een gedetailleerd uitgewerkt plan, maar meer op het gevoel en op basis van generaties lang overgedragen kennis en gewoonten. Hierdoor is er weinig geweten over hoe het erf werd ingericht en welke beplantingskeuze. De inrichting van de boererven was vooral vanuit functioneel oogpunt. In ieder geval kwam er zo goed als altijd een moestuin met groenten en kruiden en een siertuin voor. Er konden ook bloemen (zoals afrikaantjes, gouds-

bloem, dahlia en siererwt) tussen de rijen groenten staan, onder andere als biologische bestrijding voor mogelijke plagen (tegenwoordig eerder gekend begrip: 'Permacultuur').

Een moestuin werd vaak afgeboord met een losse haag van aalbes, zwarte bes en kruisbes. Structuur in de tuin werd aangebracht met lage, gesnoeide haagjes, bijvoorbeeld uit taxus, buxus (of in het Nederlands palmboompje, de twijgjes werden ook gebruikt met Palmzondag) of liguster.



Bollenstreek/ Boerenerf: erf familie Van Rhijn, het woongedeelte is opgegaan in een winkel, Hoofdstraat 20. De boerderij zelf (niet (of slecht deels) op de foto) bestaat niet meer.

De keuze voor bloemen en planten werd mee bepaald door soorten met een uitbundige bloei en/of met een lekkere geur en die als snijbloem of bij processies gebruikt konden worden. Zo ontbrak zelden de in mei bloeiende en heerlijk geurende gewone sering met witte, lichtpaarse of lilablauwe bloemtuiten. Stevige, opvallende of kleurrijke struiken fleurden het erf op. Denk aan boerenjasmijn, fuchsia, Gelderse roos, hortensia, kardinaalsmuts, krentenboompje, kornoelje en oude rozencultivars. Verder werden verder ook bollen en knollen, vaste planten en een- en tweejarige planten gebruikt.

Het erf

Met het erf wordt de vrije ruimte aangegeven tussen de gebouwen van een hoeve. In de meeste gevallen is een historisch boerenerf maar gedeeltelijk verhard. Deze veelal zuiver functionele verharding bestaat doorgaans uit een veelheid aan materialen, zoals klinkers, veldkeien, aangestampte aarde met puin en grind. De boer gebruikte wat voor handen was. Op veel erven is over de oude bestratingslagen heen intussen asfalt gestort. Ook de mestvaart, al dan niet centraal op het erf gelegen, is veelal verdwenen.

De erfgebouwen

In veel gevallen zijn ook een aantal architecturale elementen kenmerkend voor het erf. Kleine architecturale elementen waarmee omzeggens ieder historisch boerenerf werd ingevuld, zijn het veelal centraal gelegen hondenhok en de -ren, de kippenren, de voederkuilen, de waterput, de regenbak, de waterpomp, de mestkuil en de beerput. Soms was aan de rand van de spoelvijver of de ringgracht ook een staketsel, een schepplaats, voorzien om uit de vijver of gracht water te scheppen.



*Links: Toegangspoort Hoeve Gaspeldoornhof,
Vlezenbeeklaan 33-35 te Sint-Pieters-Leeuw.
Rechts: Bakhuis van de Pedemolen
te Schepdaal, Lostraat 84 Dilbeek.*

Afhankelijk van de hoevetypologie, -grootte en -belangrijkheid kwamen op een historisch boerenerf ook meer beeldbepalende architecturale elementen voor. Zo is een hoevepoort vooral typerend voor hoeves in gesloten of semi-gesloten bouwtrant. Soms steekt deze poort in een poortgebouw, waarvan de zolderverdieping wel eens als duiventil fungeert. Vrijstaande duiventorens treft men aan op historisch belangrijke boerderijen zoals abdij- en kasteelhoeves.

Inventarisatie omgeving



Het landschap zoals we dit vandaag kennen is het resultaat van talrijke processen door de eeuwen heen. De belangrijkste constante hierin zijn de ingrepen van de mens op zijn omgeving, die altijd bedoeld waren om in zijn levensonderhoud te voorzien.

Vele kleine landschapselementen rond hoeves hadden vroeger bepaalde (economische) functies. Meidoornhagen rond weilanden dienden als veekering, een poel werd gebruikt als drinkplaats voor het vee, een houtkant werd beheerd om geriefhout te maken en knotbomen als brandhout.

Vele landschapselementen verdwenen na de tweede wereldoorlog door het verdwijnen van het economisch nut van deze elementen. Deze inventarisatie geeft ons een inkijk op de nog aanwezige landschapselementen in en rond deze mooie hoeves.

Waterput

De waterput was tot voor kort een heel belangrijk aspect van het dagelijkse leven. Na de algemene verspreiding van de drinkwatervoorziening in de tweede helft van de twintigste eeuw, ging het gebruik ervan snel achteruit. Tot enkele decennia geleden waren waterputten en hun ophaalmiddel een vast gegeven in het landschap. Helaas raken steeds meer waterputten in verval en worden er vele gesloopt. Vaak bleef de put bewaard, maar werd hij afgedekt met een deksel.



V.l.n.r. watermolen - windmolen - hondenmolen

Kapel



veldkapel



muurkapel



gebouw



boomkapel

Bakoven met bakhuis

Een bakhuisje is een bijgebouw van een boerderij of landhuis waarin men vroeger brood en koek bakte. In het bakhuisje bevindt zich de bakoven.

De boerenbevolking teelde zijn eigen graan en bakte meestal zelf zijn brood. De grote boerderijen hadden vaak een eigen bakhuis. De kleinere boeren lieten hun zelfbereid deeg bakken in een gemeenschappelijk bakhuis dat aan een groep naburige erven toebehoorde.



Welkomstboom

Welkomstbomen of afweerbomen zijn bomen (meestal linden) aangeplant bij de inkom van het erf. De linde was een 'heilige boom' in de Oudheid. In het Germaanse volksgeloof nam de lindeboom een vooraanstaande plaats in en werd hij als afweerboom geplant.

Zie je een (grote) boom in de voortuin? Deze zal als welkomstboom aangeplant zijn.

Bomendreef

Een bomendreef is een (brede) landweg met bomen, vaak toegepast als toegangs-dreef.

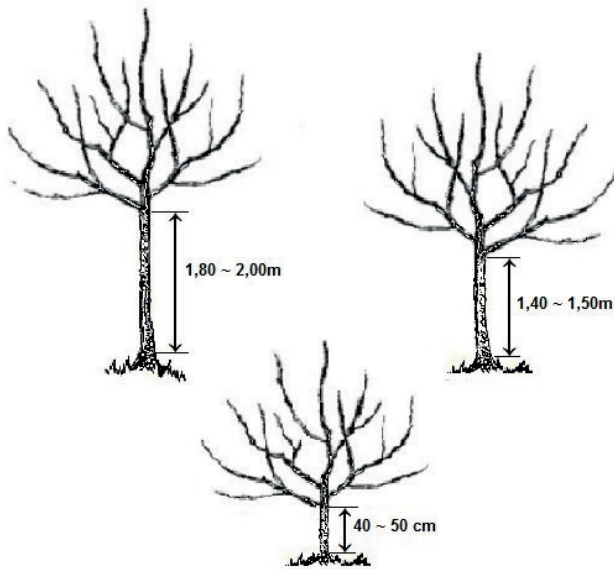
Haag

Een haag is een lijnvormig landschapselement, bestaande uit een dichte doorlopende rij houtige planten. Er zijn drie courante samenstellingen voor de aanleg van een streekeigen haag, nl. een geschoren doornloze haag, een doornige haag en een bloesem- en besenhaag/heg.



Fruitboomgaard

Een boomgaard is een kunstmatig beplant stuk grond waarop fruitbomen geplant zijn. Er worden verschillende stamhoogtes onderscheiden.



V.l.n.r. hoogstam - laagstam - halfstam



Poelen

Poelen zijn kleine, ondiepe wateren die door de mens gegraven werden als drinkplaats voor vee. Soms werden ze ook voor andere doeleinden (waswater, oude rootput) gebruikt. Het kunnen ook natuurlijke depressies zijn waar water zich verzamelt en die als drinkplaats dienst doen. Veedrinkpoelen zijn, gezien hun ontstaanswijze, bijna altijd gelegen in een weiland.

Knotbomen

Een knotboom is een boom waarvan de stam wordt ingekort tot een meter of twee boven de grond.

Op de ingekorte stam vormt zich vervolgens een min of meer bezemvormige krans van nieuwe takken (de pruik). Wanneer die takken regelmatig, elke 5 tot 10 jaar, worden ingekort (of 'afgezet') tot tegen de stam, ontstaat door de vorming van wondweefsel op de snijvlakken een bolvormige verdikking (de knot). Daaruit groeien na het afzetten telkens weer nieuwe takken door het uitlopen van zogeheten 'slapende' knoppen.

De knotboom is dus geen soort op zich, maar een cultuurvorm gecreëerd door de mens.

Bomen

Onder hoogstammige loofbomen verstaan we alle bomen waar de vertakking voor de kruin begint op 1,80 m.



Bomenrijen en houtkanten

Van oudsher zijn bomenrijen, houtkanten en houtwallen aanwezig in het landschap. Oorspronkelijk dienden ze als perceelsscheiding, soms zijn het relictten van voormalig bosgebied. Tevens waren ze van groot belang als leveranciers van brand- en geriefhout, allerlei vruchten en als beschutting voor het vee.

Houtkanten zijn landschapselementen, bestaande uit verschillende doorlopende rijen boomvormende en struikvormende soorten zoals es, haagbeuk, hazelaar, els ...



Van boven naar onder: bomenrij - knotbomenrij - houtkant

Waardering onroerend erfgoed



De wijze van selectie van het bouwkundig erfgoed werd vastgelegd door het Agentschap Onroerend Erfgoed. Deze selectie gebeurt omwille van zijn historische, artistieke, industrieel-archeologische, volkskundige, wetenschappelijke of sociaal-culturele waarde. Verder wordt er rekening gehouden met volgende criteria: de zeldzaamheid, de herkenbaarheid, de authenticiteit, de representativiteit, de ensemblewaarde en de contextwaarde. Deze waarden en criteria worden niet afzonderlijk beschouwd. Het is de globale beoordeling die het uitgangspunt vormt voor de evaluatie. De opname van een gebouw of object in de inventaris wordt nooit object per object besloten, maar steeds in het kader van de erfgoedwaardeafweging van een groep van gebouwen. In dit geval is dat het geheel van de hoevegebouwen.

De historische waarde

De historische waarde duidt op het belang van dit object binnen het ontstaan en de ontwikkeling van een regio, gemeente, wijk en straat. De historische waarde van een object kan ook ontleend zijn aan zijn militair-historische betekenis of de link met een historisch belangrijke persoon. Bijvoorbeeld Hof te Katterm te Roosdaal waarnaar het huidige gehucht vernoemd is.

De artistieke waarde

De artistieke waarde ligt in een verzorgde uitwerking van gevelornamentiek en interieurelementen of de betrokkenheid van bepaalde kunstenaars of ambachtslui. Bijvoorbeeld de kasteelhoeve van Dilbeek in de Heetveldelaan die werd aangepast door architect Jean-Pierre Cluysenaar (1811-1880).

De industrieel-archeologische waarde

Kasseiwegen, molens, steenovens, hopasten en fabrieken zijn getuigen van een ambachtelijk of industrieel verleden. Bijvoorbeeld de maalvaardige watermolen van Sint-Gertrudis-Pede, Dilbeek.

De volkskundige waarde

Bijvoorbeeld kapelletjes in de gevel of in de nabijheid van hoeves als getuigen van volksdevotie.

De wetenschappelijke waarde

Gebouwen en inrichtingen die de ontwikkeling van een bepaald productieproces illustreren; gebouwen of bouwwerken die de ontwikkeling van bepaalde technieken, het gebruik van nieuwe materialen, etc. illustreren. Bijvoorbeeld Hof te Brecht te Affligem met sporen van vakwerkbouw.

De sociaal-culturele waarde

Bijvoorbeeld een bedevaartsoord omwille van regionale devotie voor een bepaalde heilige, Wereldoorlogergegoed refererend aan de impact van beide Wereldoorlogen op de samenleving. De talrijke brouwerijen die waren ondergebracht in hoeves waren belangrijk voor de lokale gemeenschap.

Verder worden volgende criteria in rekening gebracht:

De zeldzaamheid van het object, rekening houdend met de geografische context, de chronologische context, de architectuurhistorische context (concept, bouwstijl, materiaalgebruik...), het oeuvre van architect of ontwerper.

De authenticiteit van het object. Hierbij wordt rekening gehouden met de volledigheid van het object of de site, de afwezigheid van ingrijpende verbouwingen of storende herstellingen of foutieve restauraties en latere toevoegingen die de oorspronkelijke toestand sterk hebben gewijzigd.

De leesbaarheid van het object. Hierbij wordt rekening gehouden met de aanwezigheid van de oorspronkelijke indeling of opstanden, de oorspronkelijke bouwmaterialen, het oorspronkelijke concept, de oorspronkelijke ornamentiek of detaillering, de oorspronkelijke interieurelementen (vloeren, afwerkingslagen, kleurstellingen...), het oorspronkelijke meubilair en de oorspronkelijke functie.

De representativiteit van het object binnen de geografische, chronologische en architectuurhistorische context, het oeuvre van de architect of ontwerper.

De ensemblewaarde van het object. Hierbij wordt rekening gehouden met de samenhang tussen de verschillende onderdelen van het object op zich, de samenhang tussen het gebouw en zijn cultuurhistorische, volkskundige en sociaal-culturele context en de samenhang tussen het gebouw, de bouwheer, de bouwmeesters en de weldoeners. Onder ensemblewaarde begrijpen we ook de ruimtelijke samenhang van meerdere objecten, bijvoorbeeld een dorpskern met een kerk, pastorie, school en gemeentehuis.

De contextwaarde, rekening houdend met de stedenbouwkundige impact, de beeldbepalende waarde, de aanwezigheid van een bepaalde infrastructuur en het maatschappelijke draagvlak.



Geografische inventarisatie



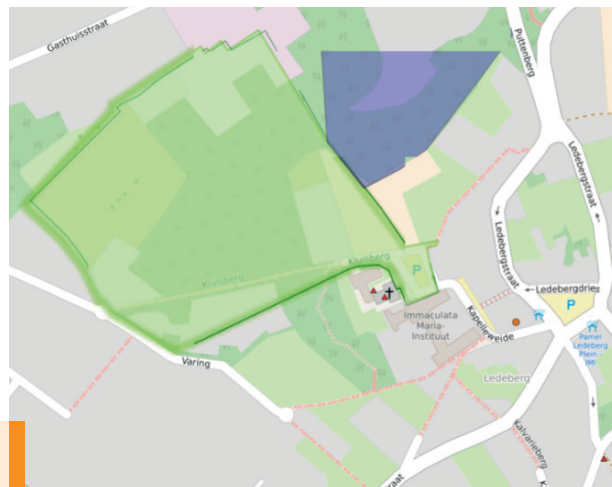
De Sint-Amanduskerk te Roosdaal op de kaart van Ferraris 1771-1777, geopunt.

Om verder verval van het agrarisch erfgoed tegen te gaan, is het noodzakelijk om op basis van een geografische inventarisatie de gedateerde onroerend erfgoedlijst van Affligem en Roosdaal aan te vullen. In een eerste fase wordt gestart met de inventarisatie van de hoevegebouwen. Na een evaluatie van deze procedure kan een algemene actualisatie van het bouwkundig erfgoed in beide gemeenten opgestart worden. De inventarisatie van de hoevegebouwen resulteert in een lijst met alle hoeves op het grondgebied van Affligem en Roosdaal. Het is echter niet wenselijk om elk van deze hoeves op te nemen in de inventaris bouwkundig erfgoed. Door de geïnventariseerde items af te toetsen aan een waarderingskader, zoals hierboven geschetst, worden de meest waardevolle items geselecteerd. Deze lijst kan vervolgens voorgelegd worden aan de gemeente ter goedkeuring om vervolgens voor te leggen bij het Agentschap Onroerend Erfgoed ter aanvulling van de bestaande inventaris. Door de opname van de hoevegebouwen in de inventaris onroerend erfgoed, worden toekomstige vergunningsplichtige werken slechts goedgekeurd indien deze geen afbreuk doen aan de erfgoedwaarde van de hoeve.

De afbakening van het onderzoeksgebied

Huidige omgeving rond Ledeberg met aanduiding van de erfgoedobjecten in de inventaris onroerend erfgoed.

Een hoeve staat niet op zich, maar moet gezien worden binnen de ruimtelijke en historische ontwikkeling van het onderzoeksgebied. Deze informatie wordt verwerkt tot een korte historische nota en een straatnota met vermelding van het verloop van de straat, het algemene uitzicht en de beeldbepalende complexen, klein erfgoed en straatmeubilair. Deze informatie helpt bij de latere waardering van de hoeves.



Het veldwerk of systematisch onderzoek in situ

Het veldwerk gebeurt door vrijwilligers. Gehucht per gehucht wordt geïnventariseerd door vrijwilligers waarbij systematisch elke straat wordt afgegaan en gebouw per gebouw wordt geanalyseerd.

Tijdens het veldwerk analyseren we hoeve per hoeve en documenteren we aan de hand van inventarisatiefiches. Er wordt niet alleen aandacht besteed aan de gebouwen op zich, maar ook aan hun inplanting en aan hun omgeving. Foto's vormen een aanvulling van de aantekeningen en vormen tevens de basisdocumentatie voor de beschrijving en de latere illustraties. Per inventarisitem wordt een fotolijst van de gemaakte foto's opgemaakt die kan dienen als geheugensteuntje bij de latere identificatie ervan.

Het onderzoek richt zich om redenen van privacy in eerste instantie op het exterieur. Wanneer we echter vermoeden dat er nog authentieke of waardevolle interieurelementen bewaard zijn, kan in een tweede fase beslist worden enkele panden interieur te bezoeken.

De verwerking van het veldwerk

Na het veldwerk bespreken de vrijwilligers en de IOED de vergaarde informatie en wordt nagegaan of de veldwerkfiches volledig zijn ingevuld. De geïnventariseerde objecten worden via openstreetmap op een kadastraal plan ingevoerd om een gebouw achteraf juist te lokaliseren. Aan de hand van ter plaatse genomen nota's worden de foto's geïdentificeerd en geklasseerd.

Het kritisch verwerken en uitschrijven van de verzamelde gegevens

Bovenstaand proces resulteert in een fiche per inventarisitem met enkele basisgegevens. Om een beter beeld te verkrijgen van de historische en volkskundige waarde van de panden, kan verder bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd worden. Het onderzoek omvat zowel literatuuronderzoek als het onderzoek van archivalische en iconografische bronnen. Hier speelt de kennis van lokale erfgoedliefhebbers opnieuw een belangrijke rol.

Voorbeeldfiche hoeve en voorbeeldfiche omgeving

Datum ... / ... / ... ID DIBE ...		HOEVE		naam hoeve ...	
(Deel) gemeente/gehucht ...					
Straat ... Nr ...		Contact ...		1. BOERENWONING enkel/dubbel/woonstalhuis/boerenwoning/ boerenburgerhuis/schouderstukken/ muurvlechtingen/aandaken trav. oorspr. ... nu: ... bouwl. oorspr. ... nu: ... kroonlijst/klossen/modillons/hout/steen/tandlijst/klassiek hoofdgest/baksteenfries:muizentand, overhoeks, getand, bogenfr. ruwbouw baksteen/vakwerk/andere ... afwerking bepleisterd/ ... geschilderd/gekalkt/gecementeerd/ schijnvoegen/beraapt plint/sokkel ... venstervorm ... omlijsting ... latei hout/I-profiel/arduin/natuursteen ontlastingssysteem ... lekdorpel deur rechthoekig/ ... -boogvormig omlijsting ... latei hout/I-profiel/arduin/natuursteen ontlastingssysteem ... dorpel natuursteen/baksteen poort rechthoekig/ ... -boogvormig latei hout/I-profiel/arduin/natuursteen omlijsting ... schrijnwerk nieuw/bewaard beluikt/betralied opmerkingen ...	
bouwperiode(s) ...		jaartal ... muurankers/cartouche/sluit- of gevelsteen/ gesinterde baksteen/mondelinge bron stijl(en) ... architect ... bron ...			
langgestrekt (nok : // ⊥ schuin ingeplant) / losse bestanddelen / gesloten algemeen uitzicht + schets (daktype, dakbedekking [VP, MP, NL, KL])					
				2. LANGS/DWARSSCHUUR twee/driebeukig trav. oorspr. ... nu: ... bouwl. oorspr. ... nu: ... schouderstukken/muurvlechtingen/aandaken ruwbouw baksteen/vakwerk/andere ... opmerkingen ...	

INVENTARISATIE HISTORISCHE HOEVES GEMEENTE ROOSDAAL - OMGEVING			
Inventarisator ...			
Datum ... / ... / ...		Naam Hoeve ...	
(Deel)gemeente/gehucht ...		1. Constructies	
Straat ... Nr. ...		Waterput	
Eigenaar (optioneel) ... Contact ...		Kapel gebouwtje/veldkapel/muurkapel/boomkapel	
		Bakhuis	
O Er zijn geen zichtbare groeninkleding en constructies aan de hoeve		Andere waterrad / hondenmolen / molensteen / ... (of verwijzing naar één van deze)	
Situatieschets omgeving hoeve		2. Groeninkleding	
		Welkomstboom voor de inkom van de hoeve	
		Bomendreef voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw aantal bomen: ...	in een weide
		Haag voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw	in een weide
		Fruitboomgaard voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw hoogstam/halfstam/laagstam aantal bomen: ... dieren in de boomgaard: ja/nee ouderdom: pas aangeplant/5 jaar/20 jaar/oud	in een weide
		(Veedrink-)poel voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw	in een weide
		Knotbomen(-rij) voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw aantal bomen: ...	in een weide
		Solitaire bomen voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw aantal bomen: ...	in een weide
Opmerkingen:		Houtkant/ Groenscherm voor/naast/achter de hoeve/stal/bijgebouw	in een weide
Fotonrs.			



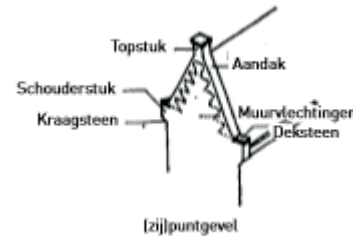
Authentieke Erfgoedelementen

Tijdens de inventarisatie van de hoevegebouwen wordt het gebouw geanalyseerd en worden de verschillende erfgoedelementen onderzocht. Om deze analyse te vereenvoudigen, zijn de mogelijk aan te treffen elementen reeds opgenomen in de veldwerkfiche en moeten enkel de aangetroffen kenmerken gemarkeerd worden.

Deze erfgoedelementen dragen echter een wetenschappelijke benaming en zijn daardoor niet zo gemakkelijk te herkennen. Om het herkenningsproces te vereenvoudigen, vind je hieronder een verklarende lijst met de verschillende erfgoedelementen.

Aandak

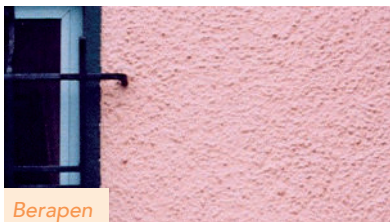
De randen die buiten de dakschilden uitsteken.



Arkoze

Een afzettingsgesteente met een blauw-groene kleur. Het is, door zijn grote hardheid en druksterkte, een bijzonder duurzame steensoort. Wordt voornamelijk in de 18^{de} eeuw toegepast voor deuromlijstingen en kruiskozijnen.





Berapen

Berapen

Met mortel ruw – niet gladgestreken – bepleisteren.



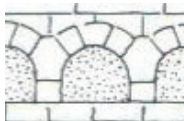
Boerenburgerhuis

Boerenburgerhuis/Herenhoeve

Bij een herenhoeve is het woonhuis aanzienlijk, dikwijls met de allures van een door heren – en niet door boeren – bewoond huis.



spitsboogfries



rondboogfries

Boerenwoning

Een woonhuis op een boerderij; residentie van een boer.

Boogfries

Een boogfries is een rij kleine even hoge bogen die in een horizontale rij met elkaar verbonden zijn. Een boogfries kan als stilistisch element toegepast zijn, maar kan ook dienen als praktische oplossing om de bovenliggende muur die uitspringt op te vangen.

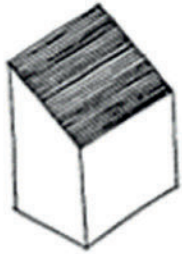


cartouche

Cartouche

Een omlijst schild met tekst of een wapen op een kaart of gebouw op een gevel.

Dakentypes



lessenaarsdak



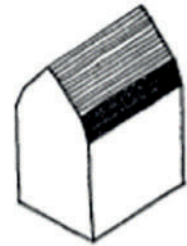
zadeldak



schilddak



wolvedak



mansardedak

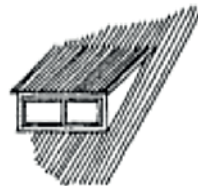
Dakkapeltypes



dakkapel



klimmende dakkapel



dakvenster



Dorpel

Dorpel

Het onderste horizontale deel van een deur- of raamkozijn, ook wel onderdorpel genoemd. Het bovenste horizontale deel heet bovendorpel of latei.



Dubbelhuis

Dubbelhuis

Gebouw waarvan de kamers geordend zijn langs beide zijden van de centrale toegangsas.



Enkelhuis

Entablement

Hoofdstel of onderdeel ervan (vb. kroonlijst) als bekroning van een muuropening; entablement vaak op consoles.

Geblokte omlijsting

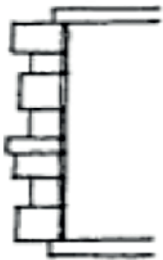
Omlijsting opgedeeld in horizontale banden.

Geriemde omlijsting

Omlijsting met opstaande buitenrand.



Omlijstingtypes



negblokken



hoekblokken



geblokte omlijsting

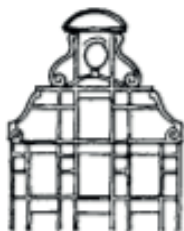


geriemde omlijsting

Geveltypes



halsgevel



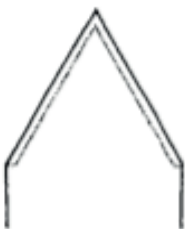
verhoogde halsgevel



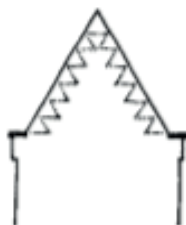
klokgevel



puntgevel



puntgevel



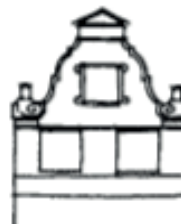
tuitgevel



lijstgevel



trapgevel



in - en uitgezwenkte top



Gesinterde baksteen

Baksteen die te lang werd blootgesteld aan een hittebron tijdens het bakken. Dit resulteert in een grijze verkoolde laag, vaak op de kop van de baksteen. Deze stenen worden vaak gehanteerd in de uitvoering van metselaarstekens (zie verder).



Hoekblokken

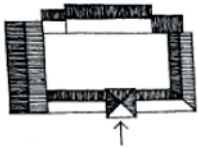
Onderdeel van hoekketting (zie verder). Stenen die helpen de hoek van een gemetselde muur te vormen, vooral wanneer ze de nadruk hebben gekregen door een verschil in oppervlaktebehandeling vergeleken met de rest van de muur.



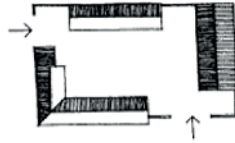
Hoekketting

Opeenvolging van natuurstenen hoekblokken aan een gebouw dat in hoofdzaak in baksteen is opgetrokken. De blokken hebben een korte en een lange zijde, die om en om naar beide zijden is gelegd.

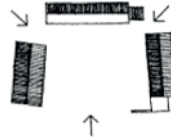
Hoevetypes



gesloten



semi-gesloten



losstaande bestanddelen



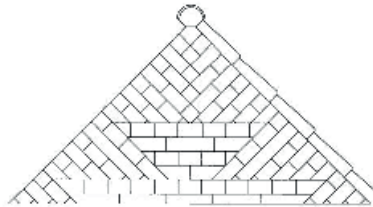
lang gestrekte
hoeve (n // straat)



(n l- straat)

Muurvlechtingen

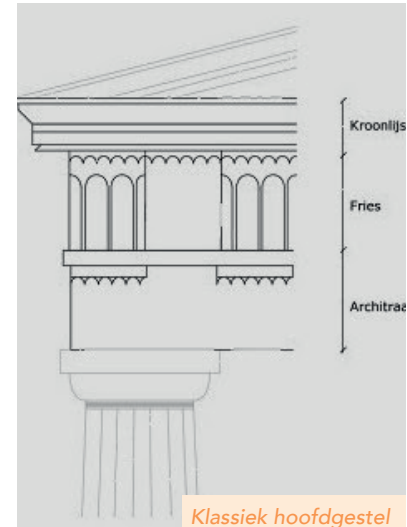
Vlechtingen zijn driehoeken, waarvan één kant de schuine gevellijn volgt. De andere zijden steken in het metselwerk. De bakstenen zijn schuin geplaatst. Typerend voor zadeldaken uit 18^{de} eeuw.



Muurvlechtingen

Klassiek hoofdgestel

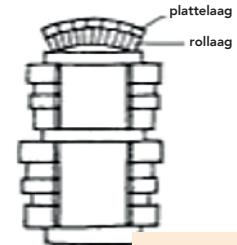
Horizontaal lijstwerk in de klassieke bouwkunst bestaande uit architraaf, fries en kroonlijst.



Klassiek hoofdgestel

Kloosterkozijn

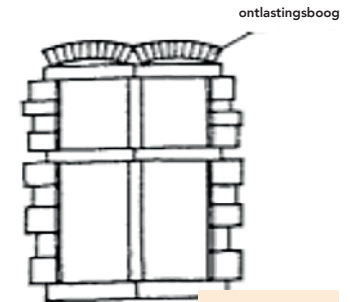
Een kloostervenster of kloosterkozijn is een venstertype dat bestaat uit twee boven elkaar geplaatste ramen van ongeveer gelijke grootte, waarbij het onderste raam doorgaans afsluitbaar is met een luik.



Kloosterkozijn

Klos

Uit de muur stekend houten of gemetseld blokje ter ondersteuning van uitstekende onderdelen van een gebouw, zoals de dakgoot e.d. Klosen zijn eenvoudige consoles.



Kruiskozijn

Kroonlijst

Een vooruitspringend, horizontaal element dat een muur of andere constructie bekroont, of – ter versiering – horizontaal verdeelt.

Kruiskozijn

Een kruiskozijn of kruisvenster is een raamkozijn dat in vieren wordt gedeeld door een middenstijl (verticaal) en een tussendorpel (horizontaal), zowel in hout als natuursteen.



Klos



Latei

Latei

Een dragend element van hout, steen, beton of ijzer boven een muur-opening.



Metselaarstekens

Metselaarstekens

Een metselaarsteken is een in metselwerk aangebrachte decoratieve figuur door middel van selectief gebruik van afwijkend gekleurde bakstenen.

Modillon

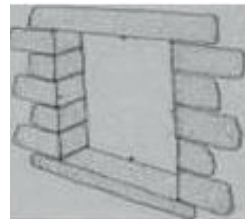
Sierelement in de vorm van een steun onder de kroonlijst van een fries of onder de schuinte van een fronton.



Modillon

Negblok

Een negblok of neggenblok is een iets grotere steen te midden van kleinere stenen in de omlijsting van het kozijn. Deze steen zorgt voor een groter verbindingsoppervlak waardoor de omlijsting van een venster steviger verbonden is met de omringende muur. Vaak worden negblokken op regelmatige afstanden van elkaar geplaatst.



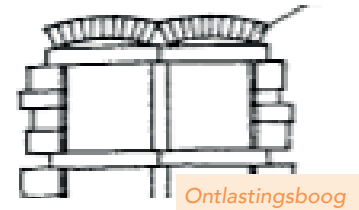
Oculus of ossenoog

Klein rond, ovaal of polygonaal venster.



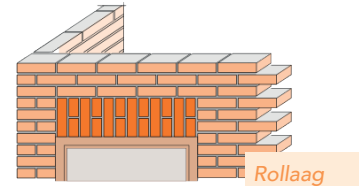
Ontlastingsboog

Boog gemetseld boven een deur of raam met het doel het gewicht van het erboven liggende metselwerk op de muurdammen over te brengen.



Rollaag

Een in het verband van een muur gemetselde laag van op zijn kant gemetselde stenen. Meestal boven kozijnen.



Schijnvoegen

Een imitatie- of schijnvoeg is een schijnbare voeg in metsel- of pleisterwerk. Een schijnvoeg is in werkelijkheid een smalle gleuf in een materiaal waardoor het een voeg lijkt te zijn tussen blokken of tegels van dat materiaal.





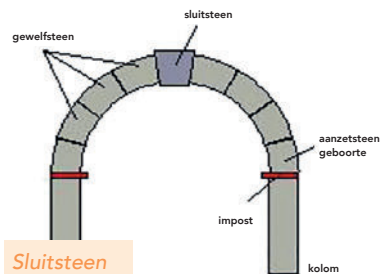
Schouderstukken

Schouderstukken

Onderdeel van de gevel, horizontaal stukje ter plaatse van de dakvoet (d.m.v. baksteen, gebakken plavuís of natuursteenplaatje).

Sluitsteen

De middelste steen van een gemetselde boog, die als laatste afsluiting precies in het midden van de boog geplaatst wordt.



Sluitsteen

Steekboog

Boog die minder dan een halve cirkel beschrijft; boog in de vorm van een cirkelsegment. Bij vensters spreekt men dan van een getoogd venster of steekboogvenster.

Tandfries

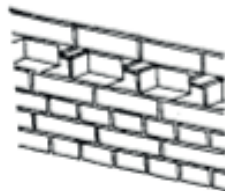
Een tandfries is een gemetselde afscheiding van twee muurvlakken, gemaakt uit tandvormige baksteen.



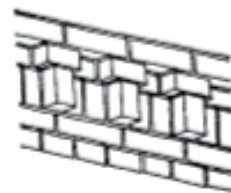
overhoekse



dubbel overhoekse



rechte



tandlijst met dropmotief

Venstervormen



rechth.



rondboog



steekboog



korfboog



tudorboog



spitsboog



spiegel of schouderboog



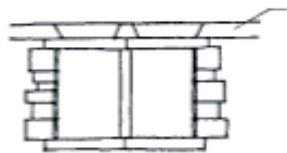
geknikte boog



strekse boog
of hanekam

Wigvormig

Trapeziumvormig.



bolkozijn

wigvormig
ontlastings-
systeem



Woonstalhuis

Woonstalhuis

Woonhuis waarbij het huis van de boer of de landarbeider en de stal onder één dak liggen.

Nawoord

Dit draaiboek moet een houvast vormen tijdens de inventarisatie van agrarische architectuur. Voor de nog niet geoefende inventarisator zal dit draaiboek dan ook veelvuldig doorbladerd worden en zal het inventariseren wat tijd in beslag nemen. Het herkennen van typerende kenmerken en het benoemen van architecturale onderdelen vraagt wat oefening. Hoe meer je op pad gaat, hoe sneller je een gebouw zal kunnen lezen. Het wordt nog interessanter wanneer je verbanden tussen de verschillende gebouwen gaat kunnen leggen. Zo zal het bijvoorbeeld duidelijk worden welke stijlkenmerken typerend zijn voor de streek.

Het is door het inventariseren en het leggen van verbanden tussen gebouwen dat we een beeld krijgen op onze agrarische architectuur en de streek eigenheid. Op deze wijze wordt het mogelijk voor de gemeente en de IOED om net deze eigenschappen zo goed mogelijk te bewaren in de toekomst.

Bibliografie

Literatuur

E. J HASLINGHUIS, *Bouwkundige termen : verklarend woordenboek van de Westerse architectuur- en bouw-historie*, Leiden 2005.

MEGANCK L. (red.), *Handleiding inventariseren van bouwkundig erfgoed*, Brussel 2013.

BECUWE F., *Handleiding. Naar een toekomst op maat. Het herbestemmen van historische waardevolle hoeve*, Brussel 2016.

Digitaal

Agrarisch erfgoed Nederland
<http://www.agrarischerfgoed.nl/boerderijtypen-2/#.Ww-v0jrpuL6Y>

Centrum Agrarische Geschiedenis
<https://www.hetvirtueleland.be/>

Documentatie
<http://www.documentatie.org/uds4/dbdropdownvolgende.asp?search=pleisterwerk%20met%20schijnvoegen&start=0&zoekmethode=6>

Ecoflora
<https://www.ecoflora.be/NL/appel>

Graafschaploon
<http://www.graafschaploon.be/metseltekens-1>

Geoportaal
<https://geo.onroenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>

Hoeve Lootens
http://www.hoevelootens.be/HET_VERLEDEN.html

Inventaris onroerend erfgoed
<https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

IOED Zuid-Hageland
<http://www.rlzh.be/rlzh/projecten/erfgoed/ioed-zuid-hageland/fier-op-de-hoeve-van-hier/4841>

Isolatie
<https://www.isolatie.net/latei-montage-voorschriften/>

Leerbeek Gooik
<http://leerbeekgooik.canalblog.com/archives/2014/07/05/30196643.html>

Mormoneninfo
<http://mormoneninfo.be/bmles1/>

Wikipedia
<https://nl.wikipedia.org/wiki/Schoudergevel>

